

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.4>
УДК 719:711.27

АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА СЕРЕДМІСТЯ КИЄВА У ХРОНОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Жежеріна Ірина

*Аспірантка при кафедрі теорії історії архітектури та синтезу мистецтв
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, Україна,
e-mail: irazh@ukr.net, orcid: 0000-0003-2724-4227*

Анотація. У статті розкриваються у хронологічному контексті особливості розвитку архітектурної спадщини середмістя Києва. Теоретичною базою дослідження є праці вітчизняних і закордонних культурологів, урбаністів, геоурбаністів. Київ є одним із міст не лише України, але й усього регіону Центральної та Східної Європи, що характеризується наявністю великого за площею, багатого та «глибокого» за історією середмістя. До того ж київське середмістя не обмежується, як у багатьох інших містах України, власне історичним центром, а є більш широким поняттям, яке охоплює ті райони столиці, де присутній неповторний «дух» Києва. Установлено, що Київ має вельми глибоку історію архітектурної забудови історичного середмістя. Архітектурна спадщина Києва в часи до ХХ століття представлена у хронологічному вимірі за такими періодами: IX – перша половина XIII століття (Київська Русь), XIV–XVI століття (литовсько-польський період), перша половина XVII століття (відбудова Києва в період митрополита Петра Могили), друга половина XVII – XVIII століття (період Гетьманщини), XIX століття (імперський період). Києво-руський період охоплює часи від легендарного «міста Кия» на Старокиївській горі до міст Володимира і Ярослава, які охоплюють сучасне Старе місто. Паралельно із цим розвивався ремісничий анклав на Подолі та релігійно-адміністративний – на Печерську. Монгольська навала в 1240 році відкинула розвиток Києва на кілька століть назад. Литовсько-польська доба характеризувалася географічним розширенням середмістя Києва, більш активною забудовою Подолу, Кудрявця, Печерська. Починаючи з XVIII і все XIX століття середмістя розширювалося в південному і західному напрямках. Водночас зазнавала змін і київська архітектура, змінювалася її стильова специфіка (середньовічні стилі – бароко – модерн), зростала поверховість, відбувалася диференціація вулиць і окремих будівель. Зрештою, ХХ століття було ознаменовано завершенням оформлення київського середмістя практично в нинішньому вигляді.

Ключові слова: архітектура, архітектурна спадщина, нашарування різночасової забудови, формування просторового каркаса, архітектурознавство, класифікація, середмістя Києва, забудова, пам'ятки, об'єкти архітектурної спадщини, старожитності, модерн.

ВСТУП

Київ є одним із міст не лише України, але й усього регіону Центральної та Східної Європи, що характеризується наявністю великого за площею, багатого та «глибокого» за історією середмістя. До того ж київське середмістя не обмежується, як у багатьох інших містах України, власне історичним центром, а є більш широким поняттям, яке охоплює ті райони столиці, де присутній неповторний «дух» Києва. Через це до середмістя може бути віднесене як Старе місто в умовному трикутнику вулиць Великої Житомирської – Ярославого Валу – Бульварно-Кудрявської, так і інші більш віддалені райони, наприклад Татарка.

Актуальність теми зумовлена низкою чинників. По-перше, Київ, безумовно, є провідним туристичним центром, історико-культурною візитівкою всієї України. Тому вивчення кожної архітектурної пам'ятки середмістя Києва становить як теоретичний, так і практичний інтерес.

По-друге, історична архітектура міста потребує захисту та постійної пам'яткоохоронної роботи з урахуванням постійного інтересу до середмістя з боку забудовників, ситуативні фінансові інтереси яких можуть призвести до руйнування неповторної київської архітектурної спадщини. Прикладів знищення унікальних пам'яток у минулому Києва, на жаль, чимало.

По-третє, з урахуванням динамічної європейської інтеграції України (у поточному році наша держава подала заявку на вступ до Європейського Союзу за прискореною процедурою), великого значення набуває дослідження передового іноземного досвіду збереження унікального архітектурного спадку середмість європейських столиць, історія яких налічує багато століть, а в окремих випадках (Рим, Афіни) – і кілька тисячоліть.

Зв'язок теми дослідження з актуальними проблемами інших наукових дисциплін. Тема хронології розвитку архітектурної спадщини середмістя Києва перебуває на стику багатьох наук – це і архітектурознавство, і історія архітектури, і соціальна історія та культурологія тощо. Оскільки середмістя Києва пройшло у своєму розвитку багато історичних періодів, то вивчення соціальної історії столиці України нерозривно пов'язане з архітектурним надбанням її центру.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Київські старожитності вперше на системній основі стали у другій половині ХХ ст. досліджувати М. Брайчевський, Г. Івакін, О. Кульчинський, В. Ясієвич. Низка вагомої

інформації стосовно історико-архітектурних пам'яток столиці розміщена в енциклопедичному виданні «Звід пам'яток історії та культури України» (Києву присвячені 3 томи, у яких ідеться про приблизно 2,5 тис. об'єктів історико-культурної спадщини міста) [9– 11].

У сучасний період зазначеному питанню присвячені наукові праці таких авторів, як: Н. Йосипенко, В. Касіян, В. Кизченко, С. Кулинська, Є. Лугова, Н. Нежинський, Ю. Павленко, Н. Рудько, О. Сердюк, І. Старовойтенко, Н. Ткаченко, Ю. Турченко. Відомості краєзнавчого характеру стосовно Києва розміщені у працях О. Анісімова, Т. Дмитренко, М. Кальницького, В. Киркевича, Л. Федорової, К. Шероцького. Значна частина цих розвідок відкрита для доступу в інтернеті з метою популяризації історико-архітектурної спадщини Києва.

Упродовж останніх років світ побачили наукові доробки А. Марковського щодо генезису архітектури Києва першої половини ХХ ст. у світовому контексті (дисертаційне дослідження) і стосовно 3 етапів розвитку архітектури Києва (від модерну до модернізму) [15], а також Б. Єрофалова-Пилипчака щодо архітектури незалежного Києва [8].

Об'єкт дослідження – архітектурна спадщина центру (середмістя) Києва.

Предмет дослідження – хронологія розвитку архітектурної спадщини середмістя столиці України.

МЕТА

Мета публікації – класифікація архітектурної спадщини Києва за хронологічними показниками.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Києво-Руський період

Традиційно роком заснування Києва в історіографії вважали 482 р. Попри всю дискусійність вказаної дати та її певну заідеологізованість (прив'язаність у радянські часи до 1982 р., коли відзначалося 1500-річчя міста), усе ж можна стверджувати, що забудова Старокиївської гори та навколишніх пагорбів розпочалася саме із середини I тисячоліття після Р.Х. Археологи виокремлюють таким чином протокиївські поселення на Київських горах, відносять їх до зарубинецької та черняхівської культур.

Початкове київське укріплення на початковому етапі історії Київської Русі розширилося зі Старокиївської на Замкову гору, а також Щекавицю та Юрковицю. Окремо розвивалося так зване Нижнє місто – райони Подолу, Гончарів, Кожум'як, Копиріва кінця. Поступово освоювався Кудрявець – у напрямі нинішньої

Лук'янівки. На архітектурний стиль князівських будівель великий вплив мала Візантія.

У період розквіту Київської Русі формувалася сакральна архітектура – Золоті ворота, храм Святої Софії, Десятинна церква, Михайлівський, Києво-Печерський, Видубицький монастирі (рис. 1).

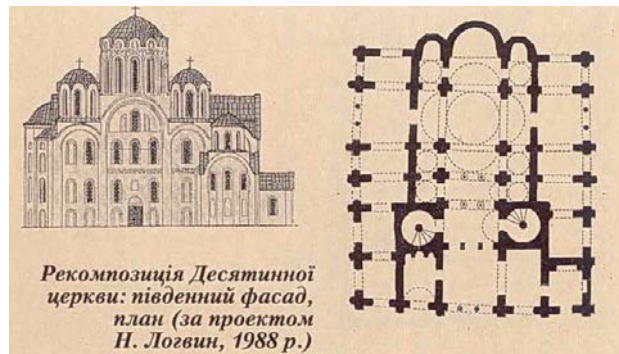

Рис. 1. Рекомпозиція Десятинної церкви: південний фасад, план (за проектом Н. Логвин, 1988 р., Пам'ятки України. 2004. № 4. С. 18)

Власне середмістя еволюціонує від «града Володимира Великого» (Старокиївська гора та монастирський ансамбль) до «града Ярослава» («град Володимира» та нинішні околиці Софіївської церкви) та «града Ізяслава-Святополка» (попередня місцевість разом із Михайлівською горою).

Упродовж X–XIII ст. у середмісті Києва розвивалася палацова архітектура («Палац княгині Ольги», «Кам'яний терем», «Південний палац», «Західний палац»), а для зборів народного віча використовувався міський майдан – Бабин торжок.

«Град Ярослава» розширювався на південь від «града Володимира». Він охоплював площу приблизно 60 га і був оточений земляними валами та дерев'яними стінами зі сторожовими вежами. Золоті, Лядські (Печерські) та Жидівські ворота також можуть уважатися пам'ятками архітектури київського середмістя. У більш пізній період сформувався «град Ізяслава-Святополка» (80 га) з новим архітектурним ансамблем, на території якого було споруджено приблизно 40 кам'яниць – князівських палаців, соборів, монастирів, дворів бояр, воєвод, князівської адміністрації та купців. У Нижньому місті розташовувалися одноповерхові торгово-ремісничі райони (рис. 2).

У період після 1240 р. розвиток середмістя Києва сповільнився, а міське життя впродовж другої половини XIII ст. жевріло на Подолі й у районі Києво-Печерської лаври.

Литовсько-польський період

Починаючи з XIV ст., коли місто увійшло до складу Великого князівства Литовського,

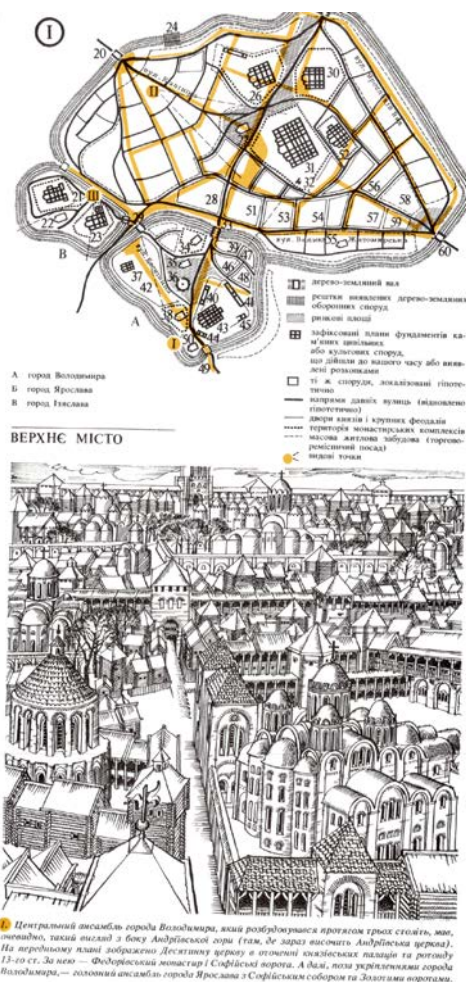

Рис. 2. Град Володимира, Ярослава та Ізяслава

його військово-адміністративний центр був перенесений на Замкову гору, яка протягом наступних кількох століть зазнала кількох трансформацій забудови. Саме там литовською владою був споруджений величний Київський замок, який із XIV до першої половини XVI ст. був найбільш могутньою фортецею Подніпров'я. Дана споруда височіла на Замковій горі (тобто у зручному для фортифікації місці) і тривалий час була домінантою просторового каркаса середмістя Києва (рис. 3).

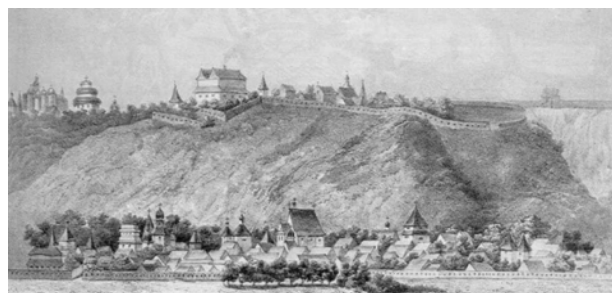

Рис. 3. Київський замок періоду Великого князівства Литовського (URL: https://www.pslava.info/Kyiv_ZamkovaGora_Zamok,151791.html)

Із другої половини XVI ст. київським князем воєводою Костянтином Острозьким поблизу Софійського монастиря була заснована слобода. Згодом, з отриманням Києвом магдебурзького вона була заселена представниками адміністрації та заможними міщанами. У контексті розвитку окремих самоврядних територій середмістя Києва варто зазначити, що вони називалися юридиками та включали землі міського воєводи й уряду, а також церковні землі.

У період перебування Києва у складі Литовсько-Руської держави, а потім Речі Посполитої, центр міського життя поступово зміщується на Поділ, де проживала більшість населення. Маючи за давньоруських часів статус Нижнього міста, Поділ так само зберіг характерну для забудови Київської Русі нерегулярність планування та нашарування різночасової забудови. Хаотична архітектурна забудова Подолу зберігалася впродовж досить довгого періоду.

Часи Петра Могили

У середині XVII ст. (часи митрополита Петра Могили) у Києві відбувається масштабна відбудова зруйнованих храмів і монастирів. Водночас унаслідок поєднання місцевих архітектурних традицій і європейського бароко виникає українське бароко як провідний стиль відбудови пам'яток, зруйнованих ще у XIII ст. Європейський вплив виявився в залученні до відбудовних робіт італійського архітектора Октавіано Манчіні. Окрім того, Петро Могила власним коштом відновив стару Церкву Спаса на Берестові.

Рис. 4. Церква Спаса на Берестові
(URL: <https://oktv.ua/ua/turizm/dostoprimechatelnosti-kyieva/tserkov-spasa-na-berestove>)

Період Гетьманщини

Період Гетьманщини (друга половина XVII–XVIII ст.) супроводжувався активізацією фортифікаційних робіт у Києві. Нашарування

різночасової архітектури знаходить своє відображення у Старокиївській фортеці періоду гетьмана Мазепи (рис. 5).

Рис. 5. Старокиївська фортеця на плані 1695 р.

У той час перед владою постало питання реконструкції міста. Відповідним планом передбачалося зміцнення оборонної системи у Старому місті, а також на Печерську.

Окрім того, протягом XVIII ст. в Києві виникають такі видатні шедеври світської архітектури, як Маріїнський палац (збудований у 1750–1755 рр.) і Кловський палац (1752–1755 рр.).

Імперський період

З огляду на пріоритетність споруд оборонного характеру впродовж першої половини XIX ст. адміністративно-військовим осередком середмістя Києва став Печерськ, а роль головної вулиці міста виконувала Московська вул. (зокрема, це пов'язано зі спорудженням заводу «Арсенал»).

Перлиною тогочасної церковної архітектури стає Андріївська церква (рис. 6).

Тенденція до зростання цивільної забудови, започаткована наприкінці XVIII ст. (секуляризація 1787 р.), продовжується протягом усього XIX ст. Відтоді панівним стилістичним напрямом в архітектурі середмістя Києва стає класицизм (видатні представники – Вікентій і Олександр Беретті). Саме цим стилем характеризуються будівлі Київського державного університету, астрономічної обсерваторії, Інституту шляхетних панянок тощо. У стилі пізнього класицизму споруджені будинки Першої київської гімназії, реального училища, Анатомічного театру. Однією із провідних

Рис. 6. Андріївська церква
(поштова листівка 1870-х рр.)

вулиць середмістя стає Володимирська, де були сконцентровані провідні релігійні, освітні та культурні заклади Києва. Водночас Хрещатик здобув статус головної адміністративної та торговельної артерії.

Протягом позаминулого століття середмістя Києва розвивається як за віссю північ – південь, так і в західному напрямку. Нові вулиці центральної частини забудовувалися маєтками, спорудженими за індивідуальними проектами. Отже, на зламі XIX і XX ст. Київ охоплює «будівельна лихоманка», коли на зміну індивідуальній садибній забудові приходять прибуткові будинки, особливо ошатні в аристократичних районах на кшталт Липок («Будинок з химерами», будинок Підгорського, «Замок Річарда», будинок Бендерського, будинок барона Гессельбейна).

На початку XX ст. панівним стилем київської архітектури середмістя стає неокласицизм (будівлі банків, акціонерних товариств, провідних училищ і гімназій), а надалі до нього додається модерн (Дім невтішної вдови (рис. 6), будинок Крушевської архітектора К. Іваницького), раціоналізм (Бессарабський ринок) і конструктивізм, характерний для раннього радянського періоду (пожежне депо окружного комунального господарства на вул. Рибалко (рис. 7)).

Коли говоримо про архітектуру Києва стилю модерн, варто згадати про особняк Аршавського (чи «Дім невтішної вдови», «Будинок вдови, що плаче»), який є пам'яткою архітектури в Києві, на Липках, на вулиці Лютеранській, 23. Він був споруджений у 1907 р. за проектом архітектора Е. Брадмана у стилі раннього модерну.

Будинок відомий під поетичною назвою «Дім невтішної вдови», імовірно, через те, що його головний фасад увінчує жіноча маска, і під час дощу її кам'яними щоками невпинно течуть сльози.

Рис. 7. Дім невтішної вдови (стиль модерн)

Пожежне депо на вул. Рибалка, 11, у Києві має історико-архітектурну цінність як перша з конструктивістських споруд радянського часу в Києві та своєрідний зразок естетичних пошуків в архітектурі України першого десятиріччя після 1917 р.

Рис. 8. Пожежне депо по вул. Рибалка, 11
(стиль конструктивізм)

ВИСНОВКИ

Отже, Київ має вельми глибинну історію архітектурної забудови історичного середмістя. Архітектурна спадщина Києва в часи до XX ст. представлена у хронологічному вимірі за такими періодами: IX – перша половина XIII ст. (Київська Русь), XIV–XVI ст. (литовсько-польський період), перша половина XVII ст. (відбудова Києва в період митрополита Петра Могили), друга половина XVII–XVIII ст. (період Гетьманщини), XIX ст. (імперський період)

Києво-руський період охоплює часи від легендарного «міста Кия» на Старокиївській горі до міст Володимира та Ярослава, які охоплюють сучасне Старе місто. Паралельно із цим розвивався ремісничий анклав на Подолі та релігійно-адміністративний – на Печерську. Монгольська навала в 1240 р. відкинула розвиток Києва на кілька століть назад. Литовсько-польська доба характеризувалася географічним розширенням середмістя Києва, більш активною забудовою Подолу, Кудрявця, Печерська. Починаючи з XVIII і все XIX ст. середмістя зазнавало збільшення в південному та

західному напрямках. Водночас зазнавала змін і київська архітектура, змінювалась її стильова специфіка (середньовічні стилі – бароко – модерн), зростала поверховість, відбувалася диференціація вулиць і окремих будівель. Зрештою, XX ст. було ознаменовано завершенням оформлення київського середмістя практично в нинішньому вигляді.

Дана тема має значні перспективні напрями для подальшого вивчення. Один із них пов'язаний із болісним для всіх мешканців нашої країни та патріотів України за її межами питанням відбудови історичних середмість населених пунктів різних областей і районів після варварських бомбардувань з боку російських загарбників. Ця проблема вже стала вельми актуальною для таких міст, як Харків і Чернігів, а для Києва характерна меншою мірою. З урахуванням вказаного, важливим є вивчення досвіду країн Європи з відбудови зруйнованих фрагментів історичних середмість – з обов'язковим скрупульозним відновленням усіх елементів автохтонної архітектури.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Белічко Н. Кризь віки. Київ в образотворчому мистецтві. Київ : Мистецтво, 2016. 285.
- [2] Білоус Н. Київ наприкінці XV – у першій половині XVII ст. Міська влада і самоврядування. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 360 с.
- [3] Білоус Н. Київ у ранній новий час. *Історія Києва*. Київ : Фенікс, 2012. С. 112–155.
- [4] Вечерський В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яток охоронних досліджень населених місць. Київ : НДІТІАМ, 2003. 560 с.
- [5] Височин І., Галушка С. Методи структурної реорганізації урбанізованих систем. Суми, 2017. 82 с.
- [6] Друг О., Малаков Д. Особняки Києва. Київ : Кий, 2004. 823 с.
- [7] Єрофалов-Пилипчак Б. Архітектура незалежного Києва. Т. 1 : Дуже великі проекти. Київ : А + С, 2020. 826 с.
- [8] Єрофалов-Пилипчак Б. Архітектура незалежного Києва. Т. 2 : Майстри бетону та гіпсокартону. Київ : А + С, 2020. 828 с.
- [9] Історико-містобудівні дослідження Києва / за ред. В. Вечерського. Київ, 2011. 454 с.
- [10] Звід пам'яток історії та культури України. Енциклопедичне видання : у 28 т. Київ : Кн. 1. Ч. 1 : А – Л. Київ : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1999. С. 1–584.
- [11] Звід пам'яток історії та культури України. Енциклопедичне видання : у 28 т. Київ : Кн. 1. Ч. 2 : М – С. Київ : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та

REFERENCES

- [1] Belichko, N. (2016). *Kriz viky. Kyiv v obrazotvorchomu mystetstvi* [Through the ages. Kyiv in fine arts]. Kyiv : Mystetstvo [in Ukrainian].
- [2] Bilous, N. (2008). *Kyjiu naprykinci XV – v pershij polovyni XVII st. Misjka vlada i samovrjaduvannja* [Kyiv at the end of the 15'th – in the first half of the 17'th century. City government and self-government]. Kyjiu : Vydavnychyj dim "Kyjevo-Moghyljansjka akademija" [in Ukrainian].
- [3] Bilous, N. (2012). *Kyjiu u rannij novyj chas* [Kyiv in the early modern times]. *Istoriya Kyjeva – History of Kyiv*. Kyjiu : Feniks. P. 112–155. [in Ukrainian].
- [4] Vechersjkyj, V. (2003). *Spadshhyna mistobuduvannja Ukrajiu: Teorija i praktyka istryko-mistobudivnykh pam'jatkoohoronnykh doslidzhenj naselennykh miscj* [The heritage of urban planning of Ukraine: Theory and practice of historical and urban planning preservation studies of inhabited places]. Kyjiu : NDITIAM [in Ukrainian].
- [5] Vysochyn, I., Ghalushka, S. (2017). *Metody strukturnoji reorghanzacijy urbanizovanykh system* [Methods of structural reorganization of urbanized systems]. Sumy [in Ukrainian].
- [6] Drugh, O., Malakov, D. (2004). *Osobnjaky Kyjeva* [Mansions of Kyiv]. Kyjiu : Kyj [in Ukrainian].
- [7] Jerofalov-Pylpachak, B. (2020). *Arkhitektura nezalezhnogho Kyjeva. T. 1 : Duzhe velyki proekty* [Architecture of independent Kyiv. T. 1 : Very large projects]. Kyjiu : A + S [in Ukrainian].
- [8] Jerofalov-Pylpachak, B. (2020). *Arkhitektura nezalezhnogho Kyjeva. T. 2 : Majstry betonu ta ghipsokartonu* [Architecture of independent Kyiv. T. 2 : Masters of concrete and plasterboard]. Kyjiu : A + S [in Ukrainian].
- [9] *Istoryko-mistobudivni doslidzhennja Kyjeva* [Historical and urban planning studies of Kyiv] (2011) / Za red. V. Vechersjkocho. Kyjiu [in Ukrainian].
- [10] *Zvid pam'jatok istoriji ta kultury Ukrajiu* [Collection of historical and cultural monuments of

культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. С. 585–1216.

[12] Звід пам'яток історії та культури України. Енциклопедичне видання : у 28 т. Київ : Кн. 1. Ч. 3 : С – Я. Київ : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2011. С. 1217–2197.

[13] Конюхов Ю. Механізм реалізації стратегії сталого соціально-економічного розвитку територій. *Агросвіт*. 2015. № 17. С. 64–68.

[14] Марковський А. Від модерну до модернізму. Три етапи архітектури Києва. Київ : Лопатіна О.О., 2020.

[15] Марковський А. Генезис архітектури Києва першої половини ХХ століття у світовому контексті : автореф. дис. ... докт. архітект. : 18.00.01. Київ, 2021.

[16] Мокроусова О. Культурна спадщина Києва в контексті історії архітектурних конкурсів ХІХ – початку ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 26.00.05. Київ, 2014.

[17] Побоченко Л., Шваюк Ю. «Розумне місто» («розумний будинок») та його енергетична складова: світовий досвід. *Стратегія розвитку України*. 2016. № 1. С. 141–145.

[18] Сердюк О. Київське житло другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Львів : Центр Європи, 2010. 608 с.

[19] Сердюк О. Особливості формування київського житла наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. *Українська академія мистецтва: дослідницькі та науково-методичні праці*. Вип. 12. Київ, 2005. С. 157–167.

Ukraine] (1999). Encyklopedychnе vydannja : u 28 tomakh. Kyjiv : Kn. 1, ch. 1 : A – L. Kyjiv : Gholov. red. Zvodu pam'jatok istoriji ta kuljтуры pry vyd-vi "Ukrajinsjka encyklopedija" im. M.P. Bazhana (p. 1–584) [in Ukrainian].

[11] Zvid pam'jatok istoriji ta kuljтуры Ukrajiny [Collection of historical and cultural monuments of Ukraine] (2004). Encyklopedychnе vydannja : u 28 tomakh. Kyjiv : Kn. 1, ch. 2 : M – S. Kyjiv : Gholov. red. Zvodu pam'jatok istoriji ta kuljтуры pry vyd-vi "Ukrajinsjka encyklopedija" im. M.P. Bazhana (p. 585–1216) [in Ukrainian].

[12] Zvid pam'jatok istoriji ta kuljтуры Ukrajiny [Collection of historical and cultural monuments of Ukraine] (2011). Encyklopedychnе vydannja : u 28 tomakh. Kyjiv : Kn. 1, ch. 3 : S – Ja. Kyjiv : Gholov. red. Zvodu pam'jatok istoriji ta kuljтуры pry vyd-vi "Ukrajinsjka encyklopedija" im. M.P. Bazhana (p. 1217–2197) [in Ukrainian].

[13] Konjukhov, J. (2015). Mekhanizm realizaciji strateghiji stalogho socialjno-ekonomichnogho rozvytku terytorij [Mechanism of implementation of the strategy of sustainable socio-economic development of territories]. *Aghrosvit – Agroworld*. 17, 64–68 [in Ukrainian].

[14] Markovsjkyj, A. (2020). Vid modernu do modernizmu. Try etapy arkhitektury Kyjeva [From modern to modernism. Three stages of Kyiv architecture]. Kyjiv : Lopatina O.O. [in Ukrainian].

[15] Markovsjkyj, A. (2021). Ghenezys arkhitektury Kyjeva pershoji polovyny KhKh stolittja u svitovomu konteksti [The genesis of Kyiv architecture of the first half of the 20'th century in the world context] : avtoref. dys. ... d-ra arkhitektury : 18.00.01 / Markovsjkyj Andrij Ighorovych ; Kyjiv. nac. un-t bud-va i arkhitektury. Kyjiv [in Ukrainian].

[16] Mokrousova, O. (2014). Kuljturna spadshhyna Kyjeva v konteksti istoriji arkhitekturnykh konkursiv ХІХ – pochatku ХХ stolittja [The cultural heritage of Kyiv in the context of the history of architectural competitions of the 19'th – early 20'th centuries] : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 26.00.05 / NAN Ukrajiny, Ukr. t-vo okhorony pam'jatok istoriji ta kuljтуры, Centr pam'jatkoznavstva. Kyjiv [in Ukrainian].

[17] Pobochenko, L., Shvajuk J. (2016). "Rozumne misto" ("rozumnyj budynok") ta jogho energhetychna skladova: svitovyj dosvid ["Smart city" ("smart building") and its energy component: world experience]. *Strateghija rozvytku Ukrajiny – Development strategy of Ukraine*, 1, 141–145 [in Ukrainian].

[18] Serdjuk, O. (2010). Kyjivjsjke zhytlo drughoji polovyny ХІХ – pochatku ХХ stolittja [Kyiv housing of the second half of the 19'th – beginning of the 20'th century]. Ljviv : Centr Jevropy [in Ukrainian].

[19] Serdjuk, O. (2005). Osoblyvosti formuvannja kyjivjskogho zhytla naprykinci ХІХ – pochatku ХХ st. [Peculiarities of the formation of Kyiv housing at the end of the 19'th and the beginning of the 20'th centuries]. *Ukrajinsjka akademija mystectva: doslid. ta nauk.-metod. praci – Ukrainian Academy of Arts: research. and scientific method. works*, 12, 157–167 [in Ukrainian].

ABSTRACT***Zhezherina I. The architectural heritage of Kyiv city center in a chronological dimension.***

The article reveals in a chronological context the peculiarities of the development of architectural heritage in the center of Kyiv. The theoretical basis of the research is the works of domestic and foreign cultural experts, urbanists, and geo-urbanists. Kyiv is one of the cities not only of Ukraine, but also of the entire region of Central and Eastern Europe, which is characterized by the presence of a city center that is large in area and rich and "deep" in terms of history. At the same time, the Kyiv city center is not limited, as in many other cities of Ukraine, to the historical center itself, but is a broader concept that encompasses those areas of the capital where the unique "spirit" of Kyiv is present. It has been established that Kyiv has a very deep history of the architectural development of the historical city center. The architectural heritage of Kyiv up to the 20th century is presented chronologically by the following periods: the 9th – the first half of the 13th century (Kyiv Rus), the 14th – 16th century (Lithuanian-Polish period), the first half of the 17th century (reconstruction of Kyiv during the period of Metropolitan Peter Mohyla), the second half of the 17th – 18th centuries (period of Hetmanship), XIX century (imperial period). The Kyiv-Rus period covers the times from the legendary "City of Kyiv" on Starokyivska Gora to the cities of Volodymyr and Yaroslav, which encompass the modern Old City. In parallel with this, a craft enclave developed in Podil and a religious and administrative enclave in Pechersk. The Mongol invasion in 1240 pushed Kyiv's development back several centuries. The Lithuanian-Polish era was characterized by the geographical expansion of downtown Kyiv, more active development of Podol, Kudryavets, and Pechersk. Starting from the 18th and throughout the 19th century, the city center expanded in the southern and western directions. At the same time, Kyiv architecture also underwent changes, its stylistic specificity changed (medieval styles – baroque – modern), the number of floors increased, streets and individual buildings were differentiated. After all, the 20th century was marked by the completion of the design of the Kyiv city center in almost its current form.

Key words: architecture, architectural inheritance, layering of buildings of different times, formation of spatial frame, architectural studies, classification, center of Kiev, building, monuments, objects of architectural inheritance, old-fashioned, modern.

AUTHOR'S NOTE:

Zhezherina Iryna, Postgraduate Student, National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail: irazh@ukr.net, orcid: 0000-0003-2724-4227

Стаття подана до редакції 15.03.2023 р.